

- Főoldal
- Bemutatók
- Archívum
- Publikálás
- Kapcsolat
- Impresszum

«[Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog](#)¹
[Kutatás az alapjogok értelmezéséről Kelet-Közép-Európában – Beszélgetés...](#)»

Az Államvédelmi Hatóság Határőrség bűnügyi helyzete 1950–1953 között

Szerző(k): Főrizs Sándor

Bevezetés

Publikációmban a magyar határőrség 1950-es évek elejének (1950–1953-as évek) bűnügyi, fegyelmi helyzetével, az állomány tagjaival szemben lefolytatott ügyészségi és bírósági eljárásokkal, illetve mindezek hátterével és a határőrség ezen kérdésekhez kapcsolódó általános működési körülményeivel kívánok foglalkozni, fennmaradt levéltári dokumentumok alapján. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Lánglilium utcai gyűjteménye tartalmazza a határőrség parancsnoksága ebből az időszakból csak részben fennmaradt okmányait.¹ A fegyelmi, ügyészségi, bírósági eljárásokra vonatkozó dokumentumok nincsenek egységes rendszerbe szerkesztve, azokat esetlegesen, gyakran egy eljárásra vonatkozóan is külön-külön szükséges felkutatni, összegyűjteni. Az iratok értékét véleményem szerint az adja, hogy betekintést nyerhetünk egy jelentősen eltorzult politikai vezetés drasztikus eljárásrendjébe és ezen keresztül talán jobban megértjük a későbbi események gyökereit.

A határőrség működését meghatározó

néhány fontosabb körülmény

A határőrség a második világháborút követő 1945 eleji újjáalakításától 1949 december 31-ig a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségében a honvédség állományába tartozott. A szervezet 1950. január elsejével az akkor megalapított „Államvédelmi Hatóság Határőrség és Belső Karhatalom”-hoz került, közvetlenül a minisztertanács, valójában a Rákosi Mátyás-féle pártvezetés direkt hatáskörébe. Ettől az időponttól lényegében a vélt politikai megbízhatóság, az alacsony társadalmi származás, a „feddhetetlen múlt”, azaz nem szolgált az illető horthysta katonai vagy rendészeti szervezetben, az elvárt párttagság vagy tagjelöltség lettek a meghatározó megítélési szempontok. Másfél év alatt eltávolították a régi tiszteket és tiszthelyetteseket, helyüket tanfolyamokon felkészített, a körülményeket és a szakmai sajátosságokat nem ismerő újoncok vették át. A határőrség létszámát felbruttósították, a sorkatonai szolgálat idejét három évre emelték, de ilyen körülmények között nem tudták megfelelő szinten kiképezni a bevonulókat, akikre a hosszú katonai szolgálat amúgy is nyomasztóan hatott, nem beszélve a rendkívül rideg életkörülményekről.

A behívást nem előzte meg biztonsági ellenőrzés és a határra kerülhettek büntetett előéletűek, háborús bűnösök, szélsőjobboldali szervezetek és fasiszta katonai alakulatok korábbi tagjai is.

A határőrséget gyakran szokás volt fegyelmezett, megbízható, elit alakulatként leírni. Ez talán megfelelt az 1970–1980-as éveknek, de nem a most említett 1950-es évek elejének. Ha belenézünk a fennmaradt napi jelentésekbe, az elmúlt 24 óra összefoglalásaiba, azok hemzsegnak az úgynevezett rendkívüli eseményektől, verekedések, leittasodások, szolgálati hely elhagyása, részegségből vagy kiképzettségi hiányból eredő fegyveres balesetek, szökések, köztük külföldre szökések, bajtársi lopások követik egymást.

Próbaképpen elég beletekintenünk az 1953. év október hónapjának összefoglalásába², milyen események történtek, pedig eddigre már három éve működött az új szervezet, volt idő a stabil rendszer kialakítására:

- verekezés 10 alkalommal, köztük több csoportos, tisztek és sorkatonák egymás között és polgári személyekkel, késelés, pisztollyal lövöldözés verekezés közben,
- halálos gázolás 1 eset,
- gépkocsi karambol 8 eset,
- leittasodás 4 eset,
- önkéntes eltávozás 2 eset,
- polgári személy jogtalan meglövése 1 eset,
- jogtalan fegyverhasználat, 1 esetben katonatársa meglövése, 1 esetben meggyilkolása,
- botrányos magatartás nyilvános helyen 1 eset,
- öngyilkossági kísérlet 1 fő,
- sérülés aknarobbanástól 1 fő.

A felsorolásnál teljesen biztos, hogy ez csak a jéghegy csúcsa, azok a történések, amelyek a pesti vezetés tudomására jutottak. A beosztott parancsnokok minden lehetséges alkalmat igyekeztek saját jól felfogott érdekükben az előljáró tudta nélkül a maguk hatáskörében (szabályellenesen) „elrendezni”, ami természetesen gyakran szintén bűncselekménynek számított.

Egy 1953. augusztus 27-i keltezésű parancs lényegében katasztrofális állapotokat tükröz.³ Az év első nyolc hónapjában a bekövetkezett szerencsétlenségek hat halálos és 113 sebesült áldozatot követeltek, ez idő alatt gépkocsibalesetben 56 fő sérült meg és négy fő életét vesztette, aknarobbanástól 39 fő megsebesült, egy fő meghalt, fegyver-lőszer gondatlan kezelése miatt tíz sérülés és egy halálos baleset történt, jelzőrakéta baleset nyolc fő súlyos sebesülését okozta. A határőrségre különösen azok az események vetettek rossz fényt, amelyek nyilvános körülmények között következtek be és nagyobb visszhangot kelthettek. Augusztus 28-án egy okmányellenőrző járőr Szegeden ittasan agyonlőtt egy honvéd szakaszvezetőt majd öngyilkos lett.⁴ Miközben az országos politika az államhatár hézagmentes, teljes lezárását követelte, az úgynevezett büntetlen határsértések aránya (azaz a sikeres, polgári lakos által elkövetett ki- vagy beszökések) szintén ebben a hónapban a csornai kerületnél (osztrák államhatár) 40%-os, a nagykanizsai kerületnél 18%-os, a pécsi kerületnél 60%-os arányt ért el. A vezetés az egyik megoldást az ügyészségek, bíróságok szerepének erősítésében látta.⁵

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa (ET) 1950. évi 26. számú

törvényerejű rendelete⁶

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. június 30-i ülésén fogadta el a rendeletet. Háromezres számú titkosított rendelet volt, így hivatalosan nem hirdették ki. A Magyar Közlönyben 1950. július 30-án közzétett NET 26. számú törvényerejű rendelete ehelyett, nyilvánosan, a Magyar Nemzeti Bankról szólt. Később „*A törvényerejű rendeletet egy 1954-ben kelt közös legfőbb ügyész-i és igazságügy-miniszteri minisztertanács-i előterjesztés hatályon kívül helyezte*”⁷.

A személyi állomány elvileg úgy szerzett tudomást az eredeti szigorító szándékú dokumentumról, hogy a tiszteknek kellett több alkalommal is kihirdetni, oktatáson feldolgozni. Az ország vezetése a szökések, külföldre szökések számát kívánta ezen az úton csökkenteni, esetleg megszüntetni.

Rendkívül drasztikusak a büntetési tételek:

Az 1. § 1) pontja a Néphadsereg, Államvédelmi Hatóság, rendőrség, büntetés-végrehajtás tagját életfogytig tartó büntetéssel fenyegette; a 2) pont a polgári személyt, amennyiben

Ez az internetes oldal ún. cookie-kat használ a jobb felhasználói élmény biztosítása érdekében.

Ha az oldalon böngészik, akkor elfogadja, hogy az oldal a cookie-k segítségét vegye igénybe.

3. § 1): Az 1. paragrafus esetében a tétellel szembeállításban élő hozzátartozóját öt évig terjedhető börtönbüntetéssel, ha a hozzátartozó a büntett elkövetéséről megelőzően tudott és arról a hatóságnak jelentést nem tett, 10 évig terjedő börtönnel kell büntetni.

4. § 1): Az 1–3 paragrafusok esetében a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának a felfüggesztését is ki kell mondani. 2): Az 1–2 paragrafus és a 3. par 2) esetében az elkövető egész vagyonának elkobzását minden esetben ki kell mondani.

5. §: Mind katonák, mind civilek esetében ezen bűncselekménynél a Budapesti Katonai Törvényszék kizárólagos hatáskörébe és illetékességébe tartozik az eljárás.

1945–1955 között a Magyarországgal szomszédos osztrák terület szovjet megszállási zóna volt. Az itt felállított szovjet katonai parancsnokságokkal együttműködött az osztrák csendőrség. A magyar határőröket, akik kiszöktek, amennyiben nem sikerült elérniük az angol megszállási zónát és elfogták őket, visszaadták. Ugyanez vonatkozott a kiszökött civilekre is. A magyar hivatalos (határőr) szervek a szökés észlelésekor haladéktalanul értesítették a túlsoldali szovjet kötelekeket.

A külföldre szökések megakadályozása egyébként a korabeli szocialista országok közül még sokáig többnek – például Csehszlovákiának – is komoly problémát jelentett.⁸

A törvényerejű rendelet kínálta lehetőségek kihasználását több okmány is bizonyítja:

- Jámvári Márton határőr 1953. szeptember 19-én kiszökött Jugoszláviába. Az ezt ismertető parancs fogalmazása szerint „A hazaárulásért a hazaáruló hozzátartozóit őrizetbe vettük”⁹. A járőrparancsnokát, aki a kiszökést nem akadályozta meg, hadbíróság elé állították.
- „Ország Miklós és Hidegföldi Antal av. határőrök 1950. 12. 18-án külföldre szöktek. Az Elnöki Tanács 26/1950. rendelete alapján Ország B. Sándort, a határőr apját, és Hidegföldi Antalnént internáltuk”¹⁰. A parancs ekkor tipikus befejezése, „Jelen parancsokat a Határőrség és a Belső Karhatalom egész személyi állománya előtt ki kell hirdetni” [...] ¹¹érzékelteti, hasonló esetekben mire lehet számítani.
- „Sólya Péter volt államvédelmi határőr, aki hazáját, a dolgozó népet, határőr elvtársait bűnös módon elárulva, a hazaárulás szégyenteljes bűntettét követte el. Sólya Pétert cselekménye során elfogtuk és hadbíróság elé állítottuk. A Katonai Főtörvényszék halálra ítélte. [...] A hazaáruló szüleit őrizetbe vettük. [...] Jelen parancsokat az ÁVH Határőrség egész személyi állománya előtt ki kell hirdetni.”¹²
- Nagy Pál határőr megszökött, elfogták, a katonai felsőbíróság kötél általi halálra ítélte, az ítéletet végrehajtották. A parancs fogalmazása: „[Á]tszökött az imperialistákhoz, dolgozó népiünk gyűlölt ellenségeihez. [...] A hazaárulót elfogtuk és a katonai felsőbíróság Nagy Pált kötél általi halálra, mint főbüntetésre és teljes vagyonelkobzásra, mint mellékbüntetésre ítélte. [...] Dolgozó népiünk törvénye lesújtott a hazaárulóra, a halálos ítéletet végrehajtották. [...] Jelen parancsokat az egész személyi állomány előtt 3 napon keresztül parancs-kihirdetésen ismertetni kell.”¹³
- Veszprémi Imre határőr átszökött Jugoszláviába, „A hazaáruló bandita apját, anyját és testvéreit őrizetbe vettük és átadtuk Népköztársaságunk bíróságának. A hazaáruló és családjára Népköztársaságunk törvénye, a dolgozó nép akarata kemény kezekkel sújt le.” És feladat a tisztek számára: „Személyesen hirdessék ki és magyarázzák meg.”¹⁴.
- A hozzátartozókkal szembeni szigorú eljárást tükrözi a következő parancs: „Ítélet, A Budapesti Katonai Törvényszék 1951. szeptember 1-én megtartott tárgyaláson Egri Sándor határőrt 1 év börtönre, mert hozzájárult, hogy Tornyiszentmiklóson az ottani őrsöt teljesen szétzillessék, az őrs állományából 4 fő Jugoszláviába szökött,
- Kukovics László hőr-t 5 év börtönre,
- Juhász László polgári személyt 2 év börtönre,
- Juhász Lászlóné polgári személyt 6 hónap börtönre,
- Kéring Erő polgári személyt 5 év börtönre,
- Kukovics Józsefné polgári személyt 6 hónap börtönre,
- Kalmár Gábor polgári személyt 1 év börtönre,
- Kalmár Gáborné polgári személyt 6 hónap börtönre,

azért, mert nevezettek tudomásul bírtak a megszököttek szökési szándékáról és szökési terveikről, tekintve, hogy közös háztartásban éltek és ennek ellenére erről jelentést nem tettek.”¹⁵

Arról, hogy az ET 26. sz. törvényerejű rendelete mennyire volt ismert a sor-katonák előtt, nincs adatunk. A kapcsolódó parancsok felolvasása nyilván hozzájárult a megismeréshez. Rendelkezésünkre áll két lista 1952-ből, amelyek azonos levéltári számon találhatók.¹⁶ Az anyag alkalmas bizonyos következtetések levonására. A szigorú fenyegetettség ellenére (egészen a halálos ítéletig nyúlik a büntetési tétel), 1950-ből 46 fő, 1951-ből 21 fő határőr adatai szerepelnek a kimutatáson, akik külföldre szöktek. Jelentős létszám az említett körülmények mellett. Valamennyien sorkatonák, a legmagasabb rendfokozatú „államvédelmi őrmester”. Nyilvánvalóan nem véletlenül szerepel az adatok között az a félelmetes információ, hogy 46, illetve 21 főnek (1950/1951) élnek a szülei, háromnak a szülei külföldön (Jugoszlávia, Csehszlovákia, Románia), csak anyja él 1 fő, csak apja él 5 fő. A szökésekből 35 Ausztriába, 31 pedig Jugoszláviába irányult, egy esetben nincs ilyen adat. Látszik, szinte azonos szám szerepel a két viszonylatnál. Az ekkorra végtelenül megromlott magyar-jugoszláv kapcsolat („Tito az imperializmus láncos kutyája”) biztosította, hogy a jugoszlávok nem adták vissza a kiszökötteket. Ezzel szemben az Ausztriában lévő szovjet megszállási zóna visszatartó hatással lehetett. Itt olvasható, hogy a szovjet parancsnokság 1950-ben visszaadott három főt, a következő évnél egy határőr visszaadása szerepel. 1950-ben 17 fő szökött ki fegyveresen, a következő évben, az 1951-es adatnál három főnél szerepel, hogy teljes felszereléssel, és egynél, hogy „fegyveresen szolgálatból” szökött meg. Itt már tetten érhető a 26. sz. törvényerejű rendelet ismerete. Sokan a határátlépés előtt fegyverüket, felszerelésüket magyar oldalon a műszaki zárba akasztották és kerültek a többfős szökéseket. Ezzel legalább elfogásuk esetén megelőzheték a halálos ítéletet.

A határőrség saját katonai ügyészségének megszervezése

1947-ben a határőrség még a Budapesti Honvéd Ügyészséggel működött együtt, a bekövetkezett bűncselekményeket náluk jelentették fel.

Az Államvédelmi Hatóságnál 1950. januártól felállított ügyészség megnevezése „Budapesti Központi Katonai Ügyészség Államvédelmi Kirendeltsége” lett.

Miután a határőrség vezetése elégedetlen volt részükről a fegyelmi ügyek rendezésének gyorsaságával, 1952. június 19-én javaslatot tett az ÁVH vezetőjének a határőrség szervezetén belül egy katonai ügyészi csoport felállítására, „Javaslat határőr ügyészi csoport szervezésére” címmel. Az okmány három aláírója a határőrség parancsnoka, Piros László államvédelmi vezérőrnagy (későbbi belügyminiszter), a határőrség politikai csoportfőnöke és Béres Miklós államvédelmi őrnagy, az ügyészi csoport vezetésére kizemelt személy volt.

A dokumentum hivatkozott arra, hogy a honvédelmi miniszter „014-es számú parancsában az igazságszolgáltatási szervek munkájának megjavítására elrendelte azok átszervezését. [...] Az átszervezés célja a csapatoknál előforduló bűncselekmények gondos kinyomozása, a csapatparancsnokok támogatása, szoros együttműködés a csapatokkal a katonai vasfegyver megsemmisítése, az erkölcsi-politikai állapot állandó megjavítása végett.”¹⁷

Öt pontban foglalták össze a határőrségre vonatkozó javaslat lényegét.

„1), 5 főből álló külön határőr ügyészi csoport szervezését az ÁVH. ügyészségen belül. Ez álljon egy fő csoportvezető ügyészből és négy fő nyomozó ügyészből.”

„2) A csoportvezető ügyész szorosan működjön együtt az ÁVH. Határőrség Parancsnokságával és Politikai Csoportfőnökségével.”

„3) A kerületi parancsnokok a fontosabb eseményekről tett jelenéseik másodpéldányát küldjék meg az ügyészségnek. A csoportvezető ügyész a jelentések alapján a szükséges intézkedéseket a Határőrség Parancsnokával egyetértésben tegye meg.”

„4) A Határőrség Parancsnoka az ügyészt meghallgatva dönti el, hogy egy-egy ügy hadbíróság elé kerüljön-e, vagy fegyelmi úton nyerjen elintézt, illetve tiszteknél becsület-bírószági eljárást folytassanak-e le.”

„5) A csapatoknál a kisebb ügyek kivizsgálására a tiszt állományból megfelelő számú vizsgáló tiszteket kell kijelölni. Ezek számát a Határőrség Parancsnoka állapítja meg. A vizsgáló tisztek a csapat-parancsnoktól kapott utasítások alapján folytatják le a vizsgálatot, amit a beosztásukkal járó feladataik ellátása mellett kötelesek elvégezni.”¹⁸

A dokumentumból kiderül, és valószínűleg így is történt, hogy a határőrség parancsnoka lett a vízvázlatos abban a kérdésben, adott esetben megindul-e az ügyészi eljárás és lesz-e

Ez az internetes oldal ún. cookie-kat használ a jobb felhasználói élmény biztosítása érdekében.

Ha az oldalon böngészik, akkor elfogadják, hogy az oldal a cookie-k segítségével vegye igénybe.

Ez a lehetőség 1958. január 1-jéig létezett, amikor az önálló határőr katonai ügyészséget megszüntették és az ügyek átkerültek a területi (regionális) katonai ügyészségekhez.¹⁹ „A Katonai Ügyész Elvtársal egyetértésben a Határőrség Katonai Ügyészségének ügyészeit 1958. január 1-el a Budapesti, a Szegedi, a Győri, a Kaposvári és a Debreceni Katonai Ügyészségekhez vezényelem. A Határőrség Katonai Ügyészségének központosítását Budapest székhelyre ezzel megszüntetjük és a jövőben a határőrök bűntügyeiben az egyes területi katonai ügyészségekhez vezényelt határőr ügyészek járnak el.”²⁰ A feljelentéseket ettől az időponttól ahhoz az ügyészséghez kellett küldeni, amelynek területén a bűncselekményt elkövették. A kerületek nyomozótisztjei is az újonnan kijelölt ügyészségekkel tartották a kapcsolatot. A határőrséghez tartozó ügyészek személyzeti parancsait továbbra is a határőrség parancsnoka írta alá, mert szervezetileg a határőrség állományában maradtak.

Az 1950–1953 között bekövetkezett események kivizsgálásában az ügyészség beosztottai csupán esetenként vettek részt. A kivizsgálás ad hoc, a történéis jellegétől függően létrehozott bizottságok feladata volt. Ezekben, például gazdasági jellegű probléma (sikkasztás) esetén, a gazdasági osztály képviselte magát. Más esetekben ez a terület teljesen kimaradt és jellemzően a határőrizeti, a politikai és a parancsnoki beosztásban dolgozókból állították össze a csoportokat (pl. aknarobbanástól bekövetkezett sérüléskor a műszaki osztály képviselői). Súlyos esetekben, vagy ha az országos vezetés elégedetlen volt a kerületek bizottságainak jelentésével, szinte „másodfokon” Pestről is leküldhettek egy újabb kivizsgáló csoportot. A végül összeállt dokumentáció egyes esetekben elismerésre méltó alaposságot tükröz, benne tanúmeghallgatási jegyzőkönyvek, a helyi parancsnokok kivizsgálási jelentései, személyzeti jellemzések, vázlatok, rajzok, térképrészletek, boncolási jegyzőkönyvek, szakértői vélemények, leltárok stb. A kerületektől felterjesztett anyagok mindig javaslatot tettek a további eljárásra, a történet megítélésére. A teljes dosszié a határőrség parancsnoka elé került végső döntésre. Az akkori idő szabályzásának megfelelően a vezető aláírása mellett mindig megtaláljuk a politikai osztály vezetője, vagy a politikai csoportfőnök egyetértő szignálását. Az iratgyűjtő ezt követően kerülhetett az ügyészséghez, vagy visszaadták parancsnoki hatáskörbe a lényegesen enyhébb fegyelmi eljárás lefolytatására.

Az országos parancsnok szerepét tükrözi egy fennmaradt jelentés.

1952. október 29-én Hegyeshalom őrsön két ügynök követett el büntetlen határsértést kifelé, közben a járőrrel tűzharcot vívtak, mindkét határőr megsebesült, egyikük a kórházban meghalt. Az érintett körzet határőrkertület parancsnoka javaslatot tett a szomszédos járőr bíróság elé állítására segítségnyújtás elmulasztása címen. „Egyetértek, végre kell hajtani” – írta rá az okmányra Piros László tábornok.²¹

A határőrség az úgynevezett „házi parancsaiban”, amelyek a folyamatos belső működést szabályozták, a Budapesti Katonai Törvényszék főtárgyalásaira „haditörvényszéki tag”-okat, alkalmanként egy tisztet, két tiszthelyettest, két sorkatonát, máskor „haditörvényszéki ülnökként” tisztet rendelt ki. A sorkatonák látszólagos részvétele az ítéelkezés folyamatában csupán kívülről lehetett a demokrácia jele, valójában nem enyhítette a rendkívüli szigorúságot.

A levéltárban az 1950-es év 40-41-42. számú dobozaiban összegyűjtve maradtak fenn a büntetőeljárások anyagai. Közöttük:

- 29 bírósági ítélet 28 személlyel szemben;
- 88 vádirat – a legtöbb vádiratnak nincs meg a folytatása a bírósági tárgyalások formájában és a bírósági ítéletek többségének nem található a vádirati előzménye;
- határozat nyomozólevél kiadásáról nyolc esetben, egy pedig a visszavonásról;
- 14 határozat a büntetőeljárás indításának megtagadásáról.

Állománykategóriás megoszlása szerint az okmányok alanyai: tiszt 19 fő, tiszthelyettes 20 fő és sorkatona 85 fő. Az 1950-es év a határőrségnél a nagy tisztogatás éve volt. Ez bizonyos értelemben tükröződik a tisztek és tiszthelyettesek magas számában a statisztikában. 1950. január 1. – 1951. február 1-jéig a határőrségnél eredetileg meglévő 481 fő tisztből 218 főt, és a 893 fő tiszthelyettesből 310 főt távolítottak el.

Az 1952-es évből fennmaradt a levéltárban két statisztika²², amelyet 1952 októberében készítettek. Az egyik az 1951-ben lefolytatott, a második az 1952. szeptember 30-ig lezajlott bűnvádi eljárások adatait tartalmazza.

Hadbíróságnak 1951-ben összesen 203 főt adtak át. Ebből 202 főt ítélték el. Lényegében az ügyek 0,49%-ában született felmentő ítélet. Azonnal feltűnik, hogy a bíróság elé kerültek esetében mindig elmarasztaló ítéletet látunk.

Az elítéltek állományviszonya:

- tiszt 17 fő (12 fő alhadnagy, 2-2 fő hadnagy és főhadnagy, 1 fő őrnagy, azaz az utolsót leszámítva csupa alacsony rendfokozat);
- tiszthelyettes 44 fő (az anyag nem részletezi, de ebben az időben már csak kisebb számban szolgáltak a határőrségnél hivatásos tiszthelyettesek, itt feltételezhetően gyakran úgynevezett „továbbszolgáló”, négy év szolgálatot vállalt katonákról lehet szó);
- sorkatona 142 fő.

A bíróság elé állítottak ítéletének időtartama:

- 1 hónaptól 6 hónapig terjedő börtönbüntetés 21 fő;
- 6 hónaptól 1 évig terjedő börtönbüntetés 61 fő;
- 1 évtől 5 évig terjedő börtönbüntetés 93 fő;
- 5 évtől – legmagasabb halálbüntetés 27 fő (a statisztika így tartalmazza, ezzel a „legmagasabb halálbüntetés” fogalmazással nem derül ki a halálos ítéletek száma).

Összesen 202 fő; mellékbüntetésként politikai jogvesztésre ítélve 120 fő.

Hadbíróságnak átadott személyek cselekményeinek megoszlása:

- szolgálati büntett 35 fő;
- anyagi visszaélés 41 fő;
- leittasodás szolgálatban 22 fő;
- demokráciaellenes kijelentés 9 fő;
- szökés, önkényes eltávozás 11 fő;
- parancsmegtágadás 1 fő;
- emberölés, jogtalan fegyverhasználat 6 fő;
- erőszakos nemi közöszlés 4 fő;
- gépkocsi karambol 12 fő;
- testi sértés, verekedés 7 fő;
- szolgálati hatalommal való visszaélés 11 fő;
- függелеmsértés 4 fő;
- bajtársi lopás 34 fő;
- hazaárulás 4 fő;
- öncsonkítás 2 fő.

Összesen 202 fő.

Hazaárulásért négy fő lett elítélve, miközben 1950–1951 során a határőrség kimutatása 67 fő külföldre szökését tartalmazza. Esetleg még lezáratlan büntetőeljárás folyt ilyen ügyekben, vagy csupán ennyi személyt sikerült a cselekményt követően elfogni.

Az 1951-es évben összesen 12 helyszíni tárgyalást tartottak. Az elítéltek száma havonta 9-35 fő között mozgott, de átlagosan havonta 10-20 fő ügyében született ítélet. Az elítéltek száma havonként január és december között: 35-16-12-24-13-18-10-19-18-11-17-9, összesen 202 fő volt.

Az 1951-es évről szóló anyag külön szerepelteti a határőrségi elhárító szolgálat által kezdeményezett bűnvádi eljárásokat. Az elhárító szervek által indított bűnvádi eljárás összesen 45 fő esetében volt, 44 főt közülük elítéltek. Az ítéletek is súlyosabbak az előző kategóriánál. A 44 főből 4 évig terjedő börtönbüntetést kapott 5 fő és „5 évi börtönbüntetéstől – halálbüntetés” megfogalmazás szerepel 39 fő esetében.

Ez az internetes oldal ún. cookie-kat használ a jobb felhasználói élmény biztosítása érdekében.

Ha az oldalon böngészik, akkor elfogadja, hogy az oldal a cookie-k segítségét vegye igénybe.

• polgári alkalmazotti 1 fő.

A cselekmények jellege már mutatja az elhárító szolgálat tevékenységének irányát:

- háborús bűntett 4 fő;
- demokrácia- és pártellenes bűncselekmények 15 fő;
- szabotázs 5 fő;
- kémkedés 3 fő;
- anyagi visszaélés 2 fő;
- hazaárulási kísérlet 6 fő;
- szökés 2 fő;
- fegyveres szervezkedés 1 fő;
- hazaárulás elősegítése 5 fő;
- embercsempészség 2 fő.

Összesen 45 fő.

A kimutatás szerint az 1951-es évben a határőrség állományából 249 fő került hadbíró elé és csupán kettő eljárásában nem született elmarasztaló ítélet. Ez a szám még akkor is rendkívül magas, ha egy 18 500 fős szervezetről van szó.²³

A második lista az 1952-es adatokat tartalmazza szeptember 30-i időpontig. E szerint:

- A hadbírósnak átadtak 150 főt.
- Közülük összesen elítéltek 115 főt.
- Folyamatban volt 35 fő eljárása.

Az elhárító szervek által indított bünvádi eljárás 26 fő esetében történt, mindenkit elítéltek. A következő adatsornál zárójelben szerepelnek az elhárító szolgálatra vonatkozó adatok.

Állománykategória szerint:

- tiszt 17 fő (1 fő);
- tiszthelyettes 24 fő (4 fő);
- legénységi állományú 109 fő (21 fő).

A megszületett ítéletek időtartama:

- 1 hónaptól 6 hónapig terjedő büntetés 9 fő;
- 6 hónaptól 1 évig 38 fő (3 fő);
- 1 évtől 5 évig terjedő büntetés 57 fő (11 fő);
- „5 évtől – legmagasabb halálbüntetés” 11 fő (12 fő).

Mellékbüntetésként politikai jogvesztésre ítélve 36 fő (12 fő).

Az előző dokumentum az elkövetett cselekményeket és az ítéleteket nem társítja, így nem tudhatjuk meg, milyen cselekményért milyen súlyú ítéletet szabtak ki. A megtalálható személyzeti parancsok ebben a kérdésben nyújtanak némi támpontot, mert ezekben szerepelnek az elkövető adatai, a cselekmény megnevezése és a bírósági ítélet. 1952-ből fennmaradtak a sorállományra vonatkozó személyzeti parancsok, de sajnos csak januártól július 31-ig.²⁴ A Budapesti Hadbírósnak hét hónap alatt hozott 46 ítéletét tartalmazták és így bizonyos viszonyítási alapot nyújtanak számunkra, mely cselekményeket üldözték leginkább. Egy évig terjedő 17, egy és két év között 10 ítélet található.

A legsúlyosabb büntetések:

- 12 év börtönbüntetés külföldre szökés előkészületéért;
- 10 év börtönbüntetés, mert szolgálatban leittasodott, agyonlőtt egy 11 éves kislányt és súlyosan megsebesítette a járőrtársát (a járőrtársat, aki szintén ittasan megsebesítette a parancsnokát, tíz hónapra ítélték);
- 6 év börtönbüntetés, hazaárulást elkövető társai szándékáról tudomást szerzett, nem jelentette;
- 5 év börtönbüntetésre ítélték öt főt, egy nemi erőszak, négy esetben szökés (csupán néhány nap távolmaradásról van szó) miatt;
- 4 év börtönbüntetés három főnek (ketten lefeküdtek szolgálatban aludni és a járőrtársaik kiszöktek Ausztriába, egy pedig szökésért);
- 2 év, 1 év, 1 év 8 hónap, 1 év 6 hónap ítélet, mert megtudták, hogy az egyik társuk (Tóth József) meg akarja gyilkolni Németh Ferenc határőrt és azt nem jelentették a brennbergbányai őrsön;
- 1 év 6 hónap öncsonkításért;
- 1 év 6 hónap, mert gondatlanságból polgári lakost agyonlőtt;
- 1 év, mert gondatlanságból társát agyonlőtte.

Világosan látszik, mit ítélték meg enyhébben. Sorkatona őrzetű ügye szerepel a parancsban, aki „a Határőrség tagjai és polgári személyek között támadt verekezés alkalmával szolgálati fegyverét jogtalanul használta, miáltal az ott tartózkodó személyek életét és testi épségét veszélyeztette, ezért 20 /hús/ nap laktanyából való eltávozási engedély megvonásával fenyitem meg”²⁵. Aláírta Piros László vezérőrnagy, mint a határőrség parancsnoka. Lényegében az első számú vezetőnél dőlt, el mi megy tovább az ügyészséghez és a bírósági szakaszba. Az őrzetű, vélhetően, mert ezt az okmány nem tárgyalja, ha nem is helyes módon, de megszüntette a verekedést és ezt méltányolták neki egy semmilyen súlyú fegyelmi felelősségre vonással.

Amennyiben kitekintünk az 1954-es évre is, láthatjuk, nem csökkentek a fegyelemsértések. A büntetőeljárásokra csupán az úgynevezett „tiszthelyettesi és legénységi parancs”-okból²⁶ tudunk következtetni. Sajnos ezek is hiányoznak a március-július közötti időszakból. A tisztekről egyáltalán nem rendelkezünk adatokkal. Az előbb említett parancsokban 68 sorkatona elítélése szerepel. Az ítéletek lényegesen enyhébbek a megelőző évinél, két esetben fordul elő a legsúlyosabb 4 év 6 hónap büntetés, az egyik szolgálati hely elhagyásáért, a másik ismételt szökésért. Járőrpáncsnok elítélése kétszer található, mert a járőrtársa külföldre szökött (hazaárulást követett el), mindkétszer 10-10 hónap börtönbüntetéssel. Rokonokkal szembeni eljárás már nincs a parancsokban.

Zárásgondolatok

Az ÁVH Határőrség működése az 1950. januári megalakítását követően rendkívül nehezen stabilizálódott. Ennek több megkerülhetetlenül ható oka volt, amelyek elválaszthatatlanok az ország akkori általános politikai és gazdasági helyzetétől. Alapvető ezek közül a politika azon teljesíthetetlen követelése, hogy az ország államhatárait összefüggően, hézagmentesen, átjárhatatlanul zárják le. A határőrséghez kapcsolódó kapkodást és a politikai irányvonal kiszámíthatatlan változásait mutatja többek között, hogy a szervezetnek 1949–1953 között négy év alatt négy különböző országos parancsnoka is volt, az egyéb személyi változásokról nem beszélve. Az amúgy végrehajthatatlan elvárásokat a legdurvább jogi eszközök alkalmazásával igyekeztek alátámasztani. Egyéb tényezők: a régi hivatásos állomány elbocsátása; a határőrség létszámának jelentős felemelése, amelyet nem követett minőségi javulás, majd ismételt leszervezés 1953-ban; a szomszédos országokkal, Jugoszláviával és Ausztriával ok nélküli kiélezett viszony befolyásoló hatása; a sorállomány anyagi helyzetének alacsony szintje.

A határőrség fegyelmi helyzetéről, azaz azon fegyelmi ügyekről, amelyeket parancsnoki (mondjuk ügy munkáltatói) hatáskörben rendeztek le, nem maradt fenn összefoglaló kimutatás. A bünygyi esetekről is csak részlegesen. Az egyes történéseket a többi dokumentum közül aprólékosan lehet kiválogatni, esetenként öt-hat okmányból összerakni. Szinte alig létezik olyan dosszié a levéltárban, amelyben az első jelentéstől az ügyészségi vádiraton keresztül a bírósági ítéletig minden együtt található.

Az előző beosztás tükröződik a bekövetkezett cselekmények kivizsgálásában. Találhatunk részletes, utólag is vitathatatlan, reális megítéléseket, eljárásokat. Mások esetében azonnal megfogható a politikai jellegű megközelítés, a vezetői célzatosság, úgymond a „határőrségi érdek” képviselete, lásd az alábbi publikációt²⁷, amelyben a fentieknek megfelelően olvasható egy hatbekezdéses vádirat, amelyből három szakasz a politikai vezetés iránti hűségről szól.

Fórizs Sándor, ny. r. dandártábornok, ny. egyetemi tanár

1. Az okmányok kutatási hivatkozási száma „HOP XIX-B-10”. [↗](#)
2. MNL OL HOP XIX-B-10 1953. év 3. sz. doboz, I/3. tárgykör, 97. folyószám. Napi ügyeleti jelentések. [↗](#)
3. MNL OL HOP XIX-B-10 1953. év 1. sz. doboz, I/1–2. tárgykör, 1–96. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség Parancsnokának 0025. sz. parancsa. [↗](#)
4. Uo. 028. sz. parancs. [↗](#)
5. Uo. 0024. sz. parancs. [↗](#)
6. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. évi 26. sz. törvényerejű rendelete az ország területének elhagyására vonatkozó büntetőrendelkezések kiegészítéséről. [↗](#)
7. Varga Krisztián: „Családbarát” államvédelem. Dokumentumok Veszprémi Imre és társa vizsgálati dossziéjából. Betekintő, 2008/1. szám. [↗](#)
8. Deák József: Külföldi határőrizeti anyagok megjelenése a Belügyi Szemle Tájékoztatójában (1964–1972). Magyar Rendészet, 16. évf. 2016/1., 25–32. o. [↗](#)
9. MNL OL HOP XIX-B-10 1953. év 1. sz. doboz, I/1–2. tárgykör, 1–96. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség Parancsnokának 0041. sz. parancsa, 1953. október 3. [↗](#)
10. MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz, I/1., I/2. tárgykör, 1–18. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség és Belső Karhatalom Parancsnokának 06. sz. parancsa, 1951. január 9. [↗](#)
11. Uo. [↗](#)
12. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 1. sz. doboz, I/1. tárgykör, 1. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség Parancsnokának 068. sz. parancsa, 1952. július 9. [↗](#)
13. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 1. sz. doboz, I/1. tárgykör, 1. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség Parancsnokának 0110. számú parancsa, 1952. szeptember 24. [↗](#)
14. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 1. sz. doboz, I/1. tárgykör, 1. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség Parancsnokának 0119. számú parancsa, 1952. október 18. Varga Krisztián publikációja feldolgozza ifj. Veszprémi Imre államvédelmi határőr esetét, aki 1952. október 16-án szökött ki Jugoszláviába a bácskésztgyörgyi határőrőrsről. Édesapját a Budapesti Hadbíróóság 3 év börtönbüntetésre és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Betegsége miatt a büntető intézetben hunyt el. Édesanyját 5 év börtönbüntetésre és szintén teljes vagyonelkobzásra ítélték. Az olvasó a publikációban betekinthez az ügy dokumentumaiba, a vádirat, az első és másodfokú ítélet szövegébe. Varga (2008): i. m. [↗](#)
15. MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz, I/2. tárgykör, 155. folyószám. Az Államvédelmi Hatóság Határőrség és Belső Karhatalom Parancsnokának 17. sz. parancsa. Ítéletek. 1951. szeptember hó. [↗](#)
16. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 12. sz. doboz, III/3–4. tárgykör, 80. folyószám. Kimutatás az 1950. évi hazaárulókról; Kimutatás az 1951. évi hazaárulókról. [↗](#)
17. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 25. sz. doboz, VII/1. tárgykör, 1. folyószám. „Javaslat határőr ügyészi csoport szervezésére.” [↗](#)
18. Uo. [↗](#)
19. MNL OL HOP XIX-B-10 1958. év 1. sz. doboz, I/1–2. tárgykör, 1. folyószám. Az országos parancsnok 01. sz. parancsa, 1958. január 2. Az önálló határőr katonai ügyészség megszűntetése 1958. január 1-jével. [↗](#)
20. Uo. [↗](#)
21. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 12. sz. doboz, III/3–4. tárgykör, 79. folyószám. Jelentés. [↗](#)
22. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 12. sz. doboz, III/3–4. tárgykör, 72. folyószám. Kimutatás az 1951. évben megindított bűnvádi eljárásokról; Tárgy: bűnvádi eljárások kimutatása. 1952. október 7. [↗](#)
23. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 9. sz. doboz, II/1–9. tárgykör, 7. folyószám. Kimutatás a határőrség létszámáról és szervezetéről, 1952. március. [↗](#)
24. MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 1. sz. doboz, I/1. tárgykör, 3. folyószám. Személyzeti parancsok a sorállományra vonatkozóan. [↗](#)
25. Uo. 2. sz. parancs, 1952. január 12. [↗](#)
26. MNL OL HOP XIX-B-10 1954. év 1. sz. doboz, I/1–2. tárgykör, 2. folyószám. Belügyminisztérium Határőrség és Belső karhatalom Parancsnoksága; Tiszthelyettesi és legénységi parancs. [↗](#)
27. Fórizs Sándor: A bozsoki határőr őrsparancsnok lelövésének vizsgálata. Rendőrségi Tanulmányok, II. évf. 2019/3., 99–114. o. [↗](#)

Közzétéve itt: [2021. évi 4. lapszám](#), [Egyéb](#), [Tanulmányok](#) | Tagged [Fórizs Sándor](#)

2018. Ügyészek Lapja Minden jog fenntartva.